Krakowskie kolokwium jako przykład muzeum debaty

Krakowskie kolokwium to cykl debat na ważne tematy dotyczące Krakowa i nie tylko, zainicjowany w 2011 roku przez Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. Rozważania na temat cyklu warto rozpocząć od próby zdefiniowania debaty, odróżnienia jej od innych form działania. Rzeczownik debata pochodzi od łacińskiego słowa *battuo*, *battuere*, oznaczającego uderzać, bić się (o szermierzu)[1]. Dynamizm określenia jest jeszcze bardziej widoczny w niemieckim słowie *Debatte*, które oznacza żywą, dynamiczną, gwałtowną dyskusję[2]. Słowo debata pochodzi z tego samego pnia językowego, co słowo batalia. Określenie szermierka słowna jest bezpośrednim nawiązaniem do znaczenia źródłosłowu. Słownikowe definicje debaty wskazują na kilka istotnych jej cech. Po pierwsze, temat musi być ważki i dotyczący większej zbiorowości. Po drugie, sprawa, której dotyczy debata, musi być dyskusyjna, muszą się z nią wiązać jakieś sprzeczności i kontrowersje. Po trzecie, niezbędny jest retoryczny wymiar debaty, czyli szermierka słowna, mająca na celu doprowadzenie do jakichś wniosków[3]. Przejdźmy teraz do słowa publiczna. Łacińskie słowo *publicus* ma zasadniczo dwa podstawowe znaczenia: „należący do ludu, stanowiący wspólną własność, publiczny, państwowy" oraz „powszechny, powszedni, pospolity"[4]. Polskie słowniki przytaczają cztery następujące znaczenia słowa publiczny: „dotyczący całego społeczeństwa lub jakiejś zbiorowości", „dostępny lub przeznaczony dla wszystkich", „związany z jakimś urzędem lub z jakąś instytucją nieprywatną" i „odbywający się przy świadkach, w sposób jawny"[5]. Podsumowując, debata publiczna to dyskusja na ważny temat, dotyczący całego społeczeństwa lub dużej zbiorowości, który budzi kontrowersje i spory. Dodajmy, że debata często wiąże się z jakąś instytucją publiczną (np. jest inicjowana przez instytucję, odbywa się w danej instytucji)[6]. Debata publiczna postrzegana bywa jako dowód wolności obywateli, jej sednem zawsze jest komunikacja[7].

Trudnym zadaniem jest wskazanie miejsca i czasu, w którym przeprowadzono pierwszą taką dyskusję. Każda kultura wykształciła określone wzory debaty i towarzyszące im rytuały. Znany grecki filozof Heraklit z Efezu (ok. 540–ok. 480 p.n.e.) jako jeden z pierwszych docenił spór i wzajemne uzupełnianie się przeciwieństw. Debatę jako dobry sposób poszukiwania rozwiązań propagowali sofiści[8]. Średniowieczne opisy teologicznych i filozoficznych dysput są świadectwem niezwykłej precyzji ludzkiego intelektu i wytrwałości. Przez wieki umiejętności logicznego myślenia, formułowania własnych stwierdzeń i ich uzasadniania rozwijała retoryka[9]. Wzorcami kulturowymi współczesnej debaty – jak pisze Agnieszka Kampka – są wyidealizowane dialogi platońskie, debaty na agorze, kultura księgi oraz kultura argumentu. Debata jest szczególnym rodzajem sporu, wyróżnia ją przede wszystkim temat i forma[10].

Współczesne pojęcie debaty publicznej wypracowano na gruncie teorii krytycznej Jürgena Habermasa, wybitnego niemieckiego filozofa i socjologa. Według niego, każdy uczestnik dialogu zakłada zdolność obu stron do tworzenia racjonalnej argumentacji i do uznania jej w toku dialogu pozbawionego pozaracjonalnej argumentacji[11]. Mówiąc o debacie publicznej, mówimy o dwóch typach zjawisk: pierwszy, w wymiarze

[1] *Słownik łacińsko-polski*. Red. Marian Plezia. T. 1. Warszawa 1998, s. 350.

[2] *Das Herkunftsworterbuch. Etymologie der deutsch Sprache*. Hrsg. Gunter Drosdowski. Manheim–Vien–Zurich 1989, S. 116.

[3] Kampka Agnieszka: *Debata publiczna. Zmiany społecznych norm komunikacji*. Warszawa 2014, s. 16.

[4] *Słownik łacińsko-polski*…, s. 376.

[5] *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*. Red. Jerzy Bralczyk. Warszawa 2008, s. 682; *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Red. Stanisław Dubisz. Warszawa 2003, s. 1159; Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 17.

[6] Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 18.

[7] *Ibidem*, s. 4, 11.

[8] Mielczarski Cyprian: *Sofiści i polityka. Antyczne źródła liberalizmu europejskiego*. Warszawa 2010; Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 12.

[9] Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 104.

[10] *Słownik 100 tysięcy*…, s. 111; *Uniwersalny słownik*…, s. 153; Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 12–13.

[11] Habermas Jürgen: *Teoria działania komunikacyjnego*. T. 1. *Racjonalność działania a racjonalność społeczna*. Przeł. Andrzej Maciej Kaniowski. Warszawa 1999.



Debata Czy lekceważymy dziedzictwo Polskiego Państwa Podziemnego?*, od lewej: dr Waldemar Grabowski (Instytut Pamięci Narodowej), red. Grzegorz Bernasik; dr Janusz Baster (Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie), zastępca dyr. MHK Jacek Salwiński; Ulica Pomorska, 25 września 2012 r., fot. Tomasz Kalarus*

jednostkowym, to konkretne wydarzenie, debata jako dyskusja rozgrywająca się w określonym miejscu i czasie. Drugi wymiar to proces, czego przykładem może być debata publiczna na temat reformy służby zdrowia czy szkolnictwa wyższego. Debata publiczna służy do upubliczniania poglądów, ich budowania lub odkrywania. Jest sposobem rozwiązywania sporów i narzędziem działania politycznego. Długofalowe efekty przynosi debata jako ważna forma edukacji obywatelskiej, np. przez debaty oksfordzkie. Takie debaty są jednym z najskuteczniejszych narzędzi w uczeniu, jak aktywnie uczestniczyć w komunikacji publicznej. Potrzeba takich debat jest szczególnie wyraźna w państwach posttotalitarnych.

Debaty spełniają cztery podstawowe wymogi edukacji: rozwijają umiejętność krytycznego myślenia, umiejętności interpersonalne, są przestrzenią twórczej gry, pomagają budować własną tożsamość uczestników[12]. Tak więc o ile szkoły uczą, co myśleć, o tyle debaty uczą, jak myśleć[13]. Debaty mogą mieć także natychmiastowy skutek przy podjęciu decyzji, czego przykładem są przedwyborcze dyskusje kandydatów na prezydenta[14]. Jeżeli mówimy o celach debaty publicznej, to kłania się tu jako pierwszy Sokrates i jego metoda wydobywania wiedzy, badania duszy przez dialog[15]. Najważniejszym celem debaty publicznej jest formułowanie stanowisk, budowanie poglądów i wzajemne ich odkrywanie. Udział w debatach przyczynia się do wykształcenia otwartego i zdolnego do dyskusji obywatela. Zagadnienia związane z debatą publiczną podejmowane są przez wielu autorów reprezentujących różne dyscypliny naukowe, m.in. logików, dialektów, badaczy retoryki, ale także filozofów, etyków, socjologów, politologów czy medioznawców[16]. Sformułowanie tematu debaty ma znaczenie fundamentalne. Nie może to być problem oczywisty albo taki, który nikogo nie interesuje. Najlepiej, gdyby był kontrowersyjny, intrygujący i tak sformułowany, aby uniemożliwiał jednoznaczność oceny. Temat debaty nie może być w sposób oczywisty prawdziwy lub fałszywy. Powinien być sformułowany jasno, tak by pierwszy kwadrans debaty nie upłynął na uściślaniu, o co będziemy się spierać. Teza, jaką poddajemy pod debatę, musi być dyskusyjna, czyli mieć swoich rzeczników i przeciwników[17]. Według Piotra Piotrowskiego, współczesna debata ma w oczywisty sposób charakter polityczny. Jednak rozumie on polityczność nie w kategoriach partyjnego współzawodnictwa, lecz jako kontynuowa-

[12] Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 18, 92.

[13] *Ibidem*, s. 87; Chorąży Ewa, Konieczka-Śliwińska Danuta, Roszak Stanisław: *Edukacja historyczna w szkole – teoria i praktyka*. Warszawa 2009, s. 132, szerszej o debacie oksfordzkiej s. 134–135.

[14] Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 10.

[15] Reale Giovanni: *Historia filozofii starożytnej*. T. 1. *Od początków do Sokratesa*. Przeł. Edward Iwo Zieliński. Lublin 1993, s. 370.

[16] Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 6.

[17] Warto w tym miejscu przytoczyć przepis na udaną debatę Piotra Legutki: „Aby udaną debatę zorganizować wystarczy zebrać kilku sprawnych intelektualnie i medialnie uczestników oraz dobrego moderatora. Nie zaszkodzi, by wszyscy orientowali się w zgrabnie sformułowanym temacie. Potem trzeba już tylko wybrać odpowiednie miejsce, ustalić czas akcji i można zapraszać publiczność, proste? Tylko na pozór". Legutko Piotr: *Sztuka debaty czyli jak się nie dać.* Kraków 2009, s. 27, zob. też s. 32.

nie tego, co publiczne. Oczywiście, stymulowanie publicznej dyskusji, obecność na agorze i podejmowanie takich, a nie innych tematów jest wyborem muzeum jego świadoma decyzją jako instytucji publicznej obarczonej społeczną odpowiedzialnością[18].

Po tym wprowadzeniu warto powrócić do zasadniczego zagadnienia artykułu, jakim jest *Krakowskie kolokwium*. Nazwa cyklu pochodzi od łacińskiego rzeczownika *colloquium*, czyli rozmowa. Zaproszenie do spotkania i rozmowy skierowane jest przede wszystkim do mieszkańców Krakowa. Stanowi dowód, że Muzeum jest instytucją otwartą na otoczenie. Cykl funkcjonuje w ramach programu edukacyjnego *Muzeomania*. Pierwsza debata – *Wyzwolenie czy zniewolenie* – odbyła się w styczniu 2011 roku. Stanowiła wydarzenie zapowiadające nową wystawę stałą *Krakowianie wobec terroru 1939–1945–1956* w oddziale MHK Ulica Pomorska.

Uczestnikami debat są znani przedstawiciele świata nauki i kultury Krakowa oraz najważniejszych polskich ośrodków naukowych. Wydarzenia te przyczyniają się do budowania świadomości i tożsamości obywatelskiej, włączenia społecznego, a czasem stanowi rodzaj terapii społecznej, m.in. w państwach posttotalitarnych, doświadczonych traumą społeczną (wątki rozliczenia przeszłości, odkrywania białych plam historii)[19]. Ponadto debaty *Krakowskiego kolokwium* popularyzują obecny stan wiedzy historycznej, wielokrotnie aktualizując ogólny ogląd, znany z podręczników szkolnych czy nawet akademickich.

W latach 2011–2015 w ramach *Krakowskiego kolokwium* odbyło się 41 debat, w tym w 2011 roku – sześć, w 2012 roku – osiem, w 2013 roku – dziewięć, w 2014 roku – 13, w pierwszym półroczu 2015 roku – pięć. Tematyka debat jest wypracowywana przez koordynatora cyklu w konsultacji z Dyrekcją Muzeum oraz z Kolegium Edukacyjnym MHK. Większość tematów dotyczy dziejów współczesnych Krakowa i Polski. Były im poświęcone 32 spotkania, w tym okresu po 1939 roku dotyczyły 22 spotkania, natomiast historii XIX wieku – 10. Sześć debat było na tematy ogólne, zaś dzieje nowożytne i średniowieczne stanowiły przedmiot czterech spotkań. Większości debat w ramach cyklu ma oprawę ikonograficzną nawiązującą do tematu dyskusji. Pamiętajmy, że współczesna debata jest dziś w większym stopniu niż kiedykolwiek wcześniej nasycona wizualnością. Stąd obraz staje się punktem wyjścia debaty, jej narzędziem, ilustracją, a nawet argumentem[20].

Spośród dyskusji licznie reprezentowane są debaty rocznicowe, czego przykładem mogą być debaty: *13 grudnia – racja stanu czy zdrada stanu? W 30. rocznicę wprowadzenia stanu wojennego*; *Romantycy kontra pozytywiści. Bić się czy się nie bić?* oraz *Polski Piemont – Warszawa czy Kraków? W 150. rocznicę powstania styczniowego*; *Czy tylko Warszawa? W 70. rocznicę akcji Krüger*; *Z Napoleonem czy przeciwko niemu? Dylematy Polaków na początku XIX w. W 200. rocznicę śmierci ks. Józefa Poniatowskiego*; *Pierwsza Kompania Kadrowa – między mitem a czynem*; *Wrzesień 1939. Czy tej klęski mogliśmy uniknąć?*; *Wolne czy zniewolone miasto Kraków? W 200. rocznicę powstania Rzeczypospolitej Krakowskiej*. Równie często punktem wyjścia do dyskusji są wystawy czasowe, czego przykładem są dyskusje: *Romantycy kontra pozytywiści. Bić się czy się nie bić?* oraz *Polski Piemont – Warszawa czy Kraków? W 150. rocznicę powstania styczniowego*; *„Chcemy być nowocześni" i co dalej? Problem z architekturą modernizmu lat 60. XX wieku w Krakowie*; *Co to jest sztuka Holokaustu?*; *Powinni powrócić czy zostać? Dylematy Polaków na emigracji w okresie tzw. odwilży.* Sporadycznie pojawiają się też debaty na tematy ogólne, w tym *Barbaricum czy Christianitas? O tożsamości współczesnej Europy i jej średniowiecznych korzeniach* czy też *Zachód czy Wschód? O historycznych korzeniach i znaczeniu Europy Środkowej*; *Co znaczy dzisiaj idea teatru narodowego.* Spośród debat organizowanych w ramach *Krakowskiego kolokwium* najwięcej emocji wśród uczestników spotkań do tej pory wzbudziły tematy dotyczące okresu II wojny światowej i czasów tużpowojennych: *8 maja. Dzień zwycięstwa czy dzień klęski?*; *Bohater czy bandyta? Mjr Józef „Ogień" Kuraś w ocenie historyków polskich*; *Wyzwolenie czy zniewolenie* czy też *Żołnierze Wyklęci. Bohaterowie czy bandyci?*. Okazjonalnie w ramach tego cyklu przygotowywane były debaty na tematy związane z pamięcią, jak np. *Pamięć Holokaustu w Krakowie – obciążenie czy przyszłość?*; *Historia czy pamięć? Wokół misji muzeów czasów Zagłady* czy też z problematyką sztuki: *Co to jest sztuka Holokaustu?*; *Co znaczy dzisiaj idea teatru narodowego*.

Frekwencja ogólna uczestników debat w ramach *Krakowskiego kolokwium* od stycznia 2011 do czerwca 2015 roku wyniosła 3179 osób, z czego większość to mieszkańcy Krakowa oraz studenci. Jest to najlepiej frekwentowany cykl w ramach programu *Muzeomania*. Najwyższą frekwencję odnotowano w tym okresie podczas następujących debat: *Romantycy kontra pozytywiści. Bić się czy się nie bić? W 150. rocznicę wybuchu powstania styczniowego* (196 osób), *Barbaricum czy Christianitas? O tożsamości współczesnej Europy i jej średniowiecznych korzeniach* (180 osób), *Czy lekceważymy dziedzictwo Polskiego Państwa Podziemnego?* (170 osób), *Polski Piemont – Warszawa czy Kraków? W 150. rocznicę powstania styczniowego* (158 osób) oraz *Franciszek Józef – dobry czy zły cesarz?* (156 osób).

Jeżeli chodzi o miejsce debat, to najczęściej były one organizowane w pałacu Pod Krzysztofory. Było ich tu 20. Ponadto w oddziale Ulica Pomorska osiem, w Fabryce Emalia Oskara Schindlera pięć, w oddziale Rynek Podziemny i oddziale Dzieje Nowej Huty po dwie, w Aptece pod Orłem i w Barbakanie po jednej. Spośród pracowników muzealnych pierwszym, który przygotowywał debaty, był Wojciech Górny. W omawianym okresie od 2011 do 2015 roku najczęściej je organizował Piotr Hapanowicz – 16 razy, a także Grzegorz Jeżowski – 12. Ponadto muzealne doświadczenie w organizacji tego rodzaju wydarzeń mają Paweł Jagło, dr Jacek Zinkiewicz oraz Beata Łabno, Bartosz Heksel, Piotr Kołodziejski.

Podczas debat w ramach *Krakowskiego kolokwium* wystąpiło w Muzeum 93 panelistów. Zdecydowana większość

[18] Piotrowski Piotr: *Muzeum krytyczne*. Poznań 2011, s. 46–47, 75.

[19] Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 71; Borusiewicz Mirosław: *Nauka czy rozrywka? Nowa muzeologia w europejskich definicjach muzeum*. Kraków2012, s. 192.

[20] Kampka Agnieszka: *Debata publiczna*…, s. 6.



Debata Historia czy pamięć? Wokół misji muzeów czasów Zagłady, *od lewej: Jan Ołdakowski (dyr. Muzeum Powstania Warszawskiego), dr Janusz Marszalec (Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku), red. Jolanta Drużyńska, prof. Krzysztof Zamorski (Uniwersytet Jagielloński), zastępca dyr. MHK Jacek Salwiński; Fabryka Emalia Oskara Schindlera, 16 kwietnia 2013 r., fot. Tomasz Kalarus*

z nich to pracownicy naukowi, w tym 53 profesorów, pięciu doktorów habilitowanych oraz 19 doktorów. Dwie trzecie panelistów to osoby z Krakowa (67), spoza Krakowa było 26. Spośród zaproszonych rozmówców najliczniej jest reprezentowany Uniwersytet Jagielloński (34), następnie Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (12), Instytut Pamięci Narodowej (6), Polska Akademia Nauk (4). Po trzech panelistów miały: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Muzeum Historyczne Miasta Krakowa było reprezentowane trzykrotnie, panelistami debat byli dyr. Michał Niezabitowski, zastępca dyr. Jacek Salwiński oraz Maria Zientara. W debatach także trzykrotnie uczestniczyli pracownicy innych muzeów: Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum II Wojny Światowej, Muzeum Historii Żydów Polskich w Warszawie. Najczęściej jako panelista dyskusji występował prof. Michał Baczkowski (UJ) – pięć razy, natomiast trzy razy prof. Andrzej Chwalba, prof. Tomasz Gąsowski, prof. Krzysztof Zamorski (UJ), prof. Kazimierz Karolczak, prof. Zdzisław Noga (UP w Krakowie), prof. Waldemar Łazuga (UAM w Poznaniu), dr hab. Łukasz Tomasz Sroka (UP w Krakowie) prof. Krzysztof Kawalec (Uniwersytet Wrocławski).

W debatach w ramach *Krakowskiego kolokwium* uczestniczyły także znane postaci życia publicznego, w tym prof. Karol Modzelewski (Polska Akademia Nauk), prof. Jacek Majchrowski (prezydent Krakowa), Janusz Sepioł (senator RP), bp dr hab. Grzegorz Ryś (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II), Jan Klata (dyrektor Narodowego Teatru Starego w Krakowie), Jan Ołdakowski (dyrektor Muzeum Powstania Warszawskiego), Zbigniew Gluza (prezes Fundacji Ośrodka Karta), Bogusław Kośmider (przewodniczący Rady Miasta Krakowa), prof. Antoni Dudek (UJ), dr Marek Lasota (dyrektor Oddziału IPN w Krakowie), red. Mieczysław Czuma czy też dr Jarosław Flis (UJ).

Ponadto Muzeum gościło jako uczestników debat znanych przedstawicieli świata nauki, w tym prof. Stanisława Grodziskiego (UJ), prof. Tomasza Szarotę (Instytut Historii PAN), prof. Jacka Purchlę (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, UJ), prof. Henryka Żalińskiego (UP), prof. Jacka Chrobaczyńskiego (UP w Krakowie), prof. Andrzeja Szwarca (Uniwersytet Warszawski), prof. Zygmunta Ziobrowskiego (Instytut Rozwoju Miast) czy też prof. Jana Marię Piskorskiego (Uniwersytet Szczeciński). Do tej pory w debatach brały udział dwie osoby z zagranicy. Jako panelista wystąpił prof. István Kovács (Instytut Historii Węgierskiej Akademii Nauk) oraz jako moderatorka dyskusji Gabriele Lesser, korespondentka „Die Tageszeitung" w Polsce. Paneliści debat *Krakowskiego kolokwium* wykazują się dużą powściągliwością w prezentowaniu stanowiska i wyraźną tendencją do osiągnięcia konsensusu. Wielokrotnie pomimo budzącego kontrowersje tematu dyskusji zaproszeni do debaty uczestnicy wypowiadali się bardzo poprawnie politycznie, co powoduje, że niestety dyskusja czasami traci na dynamice i atrakcyjności.

Debaty prowadziło 14 osób, w tym najczęściej dyr. Michał Niezabitowski – 15 razy (każdorazowo od marca 2014 r.), Grzegorz Bernasik (Radio Kraków) – osiem, Piotr Legutko („Gość Niedzielny") – cztery, Dawid Hajok („Gazeta Wyborcza") – dwa. Po jednej dyskusji prowadzili: Jolanta Drużyńska i Justyna Nowicka (Radio Kraków), Wojciech Czuchnowski („Gazeta Wyborcza"), Włodzimierz Knap („Dziennik Polski"), Magdalena Drohomirecka (TVP Kraków), Miłosz Kozioł (TVP Kraków), Łukasz Wojtusik (Grupa Radiowa Agory), Piotr Semka („Uważam Rze"), dr hab. Jacek Kopciński (redaktor naczelny miesięcznika „Teatr"), Gabriele Lesser („Die Tageszeitung").

Wszystkie debaty są rejestrowane dźwiękowo. W 2013 roku zapis debaty *Romantycy kontra pozytywiści. Bić się czy się nie bić?* ukazał się drukiem w wydawnictwie towarzyszącym wystawie *W bój lećmy zwyciężać. W 150 rocznicę powstania styczniowego*[21]. Dwukrotnie debaty były transmitowane online (*8 maja. Dzień zwycięstwa czy dzień klęski?* czy też *Barbaricum czy Christianitas? O tożsamości współczesnej Europy i jej średniowiecznych korzeniach*).

W ramach organizacji *Krakowskiego kolokwium* została podjęta współpraca z Instytutem Historii Uniwersytetu Pedagogicznego (dr Konrad Meus) oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego (dr Grzegorz Chomicki). Studenci poznają zagadnienia metodologiczne związane z organizacją i prowadzeniem debat historycznych, następnie podczas zajęć na uczelni rozwijają tematykę dyskusji. Poza *Krakowskim kolokwium* organizowane są debaty okazjonalne, np. jako wydarzenia towarzyszące wystawom czasowym lub w ramach programu *Nocy Muzeów* (*Karol Wojtyła Jan Paweł II – krakowianin czy rzymianin?*; *Wielka wojna 1914–1918. Triumf czy klęska Europy?*; *Europa po Jałcie. W 70. rocznicę zakończenia II wojny światowej*). W 2013 roku Muzeum było dwukrotnie współorganizatorem debaty oxfordzkiej dla uczniów krakowskich szkół ponadgimnazjalnych w ramach X Edycji Szkoły Debat. Dyskusje odbyły się w pałacu Pod Krzysztofory na temat: *Czy decyzja o wybuchu powstania styczniowego była słuszna?* oraz *Czy powstanie listopadowe miało szanse powodzenia?*.

Krakowskie kolokwium wpisuje się w koncepcję muzeum otwartego, muzeum-forum czy też muzeum debaty. W tej części spróbuję przybliżyć to zagadnienie. Pojęcie muzeum pochodzi od greckiego słowa *mouseion*, czyli świątyni lub domu muz. Pierwotnie oznaczało miejsce kontaktu z muzami. Antyczne muzejony zajmowały się literaturą, historią, muzyką, matematyką, astronomią i medycyną. Co ciekawe, nie obejmowały sztuk plastycznych, uznawanych za rzemiosło[22]. Jak pisze Dorota Folga-Januszewska, były rezultatem natchnienia i siły wyobraźni. W IV wieku p.n.e. przekształciły się w ośrodki badań i edukacji, nadal o dominującym potencjale niematerialności[23]. Najsławniejszy muzejon w starożytności powstał w Aleksandrii. Według Katarzyny Jagodzińskiej, najważniejszym punktem wspólnym dawnego muzejonu i dzisiejszych muzeów jest nauka, czyli prowadzenie badań, oraz wymiar edukacyjny, tj. nauczanie[24]. Geneza współczesnego muzeum wywodzi się z prywatnych kolekcji władców i uczonych, przekształconych w otwarte



Debata Barbaricum czy Christianitas? O tożsamości współczesnej Europy i jej średniowiecznych korzeniach*, od lewej: bp dr hab. Grzegorz Ryś (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II), dyr. MHK Michał Niezabitowski, prof. Karol Modzelewski (Polska Akademia Nauk); Rynek Podziemny, 3 października 2013 r., fot. Tomasz Kalarus*

muzea publiczne na przełomie XVIII i XIX wieku. Proces ten nastąpił po Wielkiej Rewolucji Francuskiej[25]. Według Karla Friedricha Schinkla (1781–1841), muzeum miało być „świętym przybytkiem" sztuki, w którym strzeżone jest to, co najbardziej drogocenne, miejscem skupienia i przygotowania na tajemnice czekające na zwiedzającego[26]. Wiek XIX był czasem narodzin i rozpowszechnienia się idei muzeów publicznych. Tradycyjna instytucja muzealna, koncentrująca się na gromadzeniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu artefaktów, jest nazywana muzeum modernistycznym[27]. Jest to muzeum pomyślane jako źródło encyklopedycznej wiedzy, gromadzące kompletną kolekcję i tworzące w pewnym sensie uniwersalne archiwum[28]. Modernistyczny typ muzeum w czystej postaci, typowy dla muzeum-świątyni sztuk, w przestrzeni miasta reprezentuje kulturę elitarną w opozycji do widowisk i taniej rozrywki. Spełnia ono doniosłe role społeczne: buduje tożsamość indywidualną, narodową, pozwala na uzgodnienie poglądów dotyczących systemu wartości. Ponadto atmosfera świeckiego rytuału umożliwia odbiorcy, by ten dzięki wyjątkowym przeżyciom estetycznym doznał uczestnictwa w wyższym porządku, w doświadczenia trwałości – jak pisała Hannah Arendt (1906–1975)[29]. Jednak nadal istnieje stereotyp muzeum jako nieatrakcyjnej, konserwatywnej instytucji, czer-

[21] Romantycy kontra pozytywiści. Bić się czy się nie bić? [zapis debaty]. W: *W bój lećmy zwyciężać… W 150. rocznicę powstania styczniowego*. Kraków 2013, s. 31–49. Folder wystawy w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa, pałac Pod Krzysztofory, 11 maja – 15 września 2013 r. Kurator Piotr Hapanowicz.

[22] Kopaliński Władysław: *Słownik mitów i tradycji kultury*. Warszawa 1993, s. 720–721; szerzej: Żygulski Zdzisław jun.: *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*. Warszawa 1982; Folga-Januszewska Dorota: *Muzeum: fenomeny i problemy*. Kraków 2015, s. 14–18.

[23] Folga-Januszewska Dorota: *Muzeum*…, s. 7.

[24] Jagodzińska Katarzyna: *Czas muzeów w Europie Środkowej. Muzea i centa sztuki współczesnej (1989–2014)*. Kraków 2014, s. 27.

[25] Borusiewicz Mirosław: *Nauka czy rozrywka?*…, s. 39.

[26] Sedlmayr Hans: Muzeum. W: *Muzeum sztuki. Antologia*. Wstęp i red. Maria Popczyk. Kraków 2005, s. 47, 48.

[27] Szerzej na temat współczesnej definicji muzeum: Borusiewicz Mirosław: *Nauka czy rozrywka?*…, s. 62–74; Folga-Januszewska Dorota: *Muzeum*…, s. 111–115.

[28] Szeląg Marcin: *Przyszła rola edukacji muzealnej w Polsce*. „Muzealnictwo" 2009, nr 50, s. 234.

[29] Arendt Hannah: *Kondycja ludzka*. Przeł. Anna Łagodzka. Warszawa 2000, s. 185; Popczyk Maria: Autorytet muzeum w dobie muzeum otwartego. W: *Muzeum – przestrzeń otwarta? Wystąpienia uczestników szóstego sympozjum problemowego Kongresu Kultury Polskiej, 23–25.09.2009 / moderator Andrzej Rottermund*. Warszawa 2010, s. 44–45.

piącej energię jedynie z przeszłości. Miejsca co do zasady nieprzyjaznego, zamkniętego, izolującego zwiedzającego od muzealiów tak bardzo, że na nogi zakłada mu się grube filcowe kapcie. Krytyka muzeum jest tak stara, jak sama instytucja. Od ponad 200 lat powtarzane są skargi, że muzea wprawdzie zapewniają przechowywanym dziełom bezpieczeństwo, jednak zarazem pozbawiają je życia. Już wkrótce po udostępnieniu publiczności Luwru, w 1796 roku Antoine-Chrysostome Quatremère de Quincy (1755–1849) określił muzeum jako woskową pustynię, zestawiając je w jednym szeregu z takimi instytucjami, jak świątynia, salon, cmentarz i szkoła[30]. Sto lat później zarzuty brzmiały podobnie. Prekursor futuryzmu, Filippo Tommaso Marinetti (1876–1944), nazywał w 1909 roku w I Manifeście Futurystycznym biblioteki i muzea cmentarzami[31]. W podobnym charakterze wypowiadał się filozof niemiecki Theodor Adorno (1903–1969): „Muzeum i mauzoleum łączy nie tylko skojarzenie fonetyczne. Muzea są jak rodzinne groby dzieł sztuki"[32]. Pod koniec XX wieku w opozycji do muzeum-sanktuarium pojawiły się tendencje do „odmuzealnienia" muzeum, przekształcenia go w miejsce rozrywki i zabawy, miejsca eventowej aktywności w obszarze przemysłu czasu wolnego. Inną widoczną tendencją jest koncepcja muzeum-forum, czyli muzeum otwartego, muzeum publiczności[33]. Dr Wojciech Gluziński pisze: „Zadania muzeów nie są więc łatwe. Z jednej strony nie mogą zamknąć swych wnętrz dla masowego widza, poszukującego w muzeum »sensacji«, (…) z drugiej strony nie mogą się zadowalać imponującymi cyframi statystyki frekwencji, rezygnując lub spłycając wyraźnie swą misję kulturalną. Tym bardziej, że w kontekście coraz wyraźniej dostrzeganych a niepożądanych skutków przyspieszonego rozwoju cywilizacyjnego, misję tę widzi się szerzej niż dotychczas nie tylko w upowszechnianiu wiedzy (…), lecz również (…) w przebudowie i wzbogaceniu osobowości współczesnego człowieka"[34].

Muzeologia jako nauka ciągle jest w trakcie poszukiwania swej tożsamości[35]. Współcześni muzeolodzy wskazują na trzy główne motywy skłaniające ludzi do odwiedzania muzeów: motyw estetyczny, czyli pragnienie doświadczenia piękna, motyw romantyczny, rozumiany też jako eskapizm, czyli chęć ucieczki od codzienności, wreszcie motyw intelektualny, czyli dążenie do zaspokojenia żądzy wiedzy. Sprzeczne poglądy krytyków muzealnictwa oraz twórców jego teorii doprowadziły do tego, że zawsze istniały najróżniejsze wizje muzeum. Prof. Zdzisław Żygulski jun. pisze: „Niektórzy chcą tradycyjnie widzieć w muzeum sanktuarium, gdzie mówi się szeptem, gdzie panuje podniosły nastrój i obowiązuje określony kodeks zachowań. Inni znowu chcieliby »odmuzealnienia« muzeum, stworzenia zeń miejsca rekreacji i zabawy, a więc zamienienia go w klub, salę kinową lub koncertową, w której eksponaty grają jakby uboczną, dekoracyjną rolę. (…) Są wreszcie i tacy, którzy w muzeach chcieliby widzieć nade wszystko narzędzie dydaktyczne, przydatne w podnoszeniu oświaty społeczeństwa, a więc radzi byliby zamienić muzeum w szkołę lub nawet w uniwersytet kultury"[36]. Współczesne muzea zdają się godzić w swojej działalności powyższe racje[37]. Już w pierwszej połowie XIX wieku na społeczny wymiar muzeum na ziemiach polskich zwrócił uwagę Samuel Linde (1771–1847). Nazywając muzeum „miejscem schadzki w celu bawienia się wzajemnego kunsztami i naukami"[38], podkreślał, że „bawienie się" ma mieć charakter wzajemny. W 1870 roku William Flower (1831–1899) ukuł określenie „nowa idea muzeum", twierdząc, że nadrzędnym celem publicznej kolekcji powinna być edukacja, a kolejnym rekreacja[39]. Sto lat później pojawiło się pojęcie nowej muzeologii. Nazwa została przyjęta od działającego we Francji i Kanadzie stowarzyszenia pod tą nazwą (La Nouvelle Muséologie). Pionierem stosowania tego pojęcia był Georges Henri Rivière (1897–1985), który podkreślał zaangażowanie muzeów w działalność o wymiarze społecznym[40]. Czym jest nowa muzeologia? Na to pytanie odpowiada Peter Vergo, prof. University of Essex, w pracy *The New Museology* (Nowa muzeologia) z 1989 roku. Książka ta wywarła decydujący wpływ na refleksję nad współczesnym muzeum, a jej tytuł stał się popularnym określeniem przemian w muzealnictwie dokonujących się w ostatniej dekadzie XX wieku. Zredagowana przez Vergo publikacja w dużej mierze podsumowywała debaty na temat muzeum, toczone w kręgu anglosaskim od przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. Podstawowym założeniem nowej muzeologii było zwrócenie uwagi na społeczny kon-

[30] Majewski Piotr: *Muzeum jako instytucja komunikacji społecznej* [online], s. 41. Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów [dostęp 19 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://nimoz.pl/pl/wydawnictwa/warto-przeczytac-1/artykuly/muzeum-jako-instytucja-komunikacji-spolecznej.

[31] *Artyści o sztuce. Od van Gogha do Picassa*. Wybór i oprac. Elżbieta Grabska, Hanna Morawska. Warszawa 1969, s. 143–144.

[32] Adorno Theodor W.: Muzeum Valéry Proust: W: *Muzeum sztuki. Antologia*…, s. 91.

[33] Krajewski Marek: Od muzeum publicznego do muzeum publiczności. W: *Muzeum jako świetlany przedmiot pożądania*. Red. Jarosław Lubiak. Łódź 2007, s. 64. Publikacja towarzysząca wystawie w Muzeum Sztuki w Łodzi, 5 grudnia 2006 – 4 lutego 2007 r.

[34] Gluziński Wojciech: *U podstaw muzeologii*. Warszawa 1980, s. 29.

[35] Szerzej na temat definicji muzeologii: Folga-Januszewska Dorota: *Muzeum*…, s. 103–115.

[36] Żygulski Zdzisław jun.: *Muzea na świecie*…, s. 77.

[37] Majewski Piotr: *Muzeum*…, s. 42; szerzej: *Muzeum przyszłości. Rozmowa z prof. Andrzejem Rottermundem, historykiem sztuki, muzeologiem, dyrektorem Zamku Królewskiego w Warszawie*. Rozmowę przeprowadziła Magdalena Jarco. „Wprost" 1999, nr 36, s. 62; por. Rottermund Andrzej: *Problemy muzealnictwa w świecie współczesnym*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego Opuscula Musealia" 1991, t. 5, s. 27–38.

[38] Linde Samuel Bogumił: *Słownik języka polskiego*. T. 3. Lwów 1857, s. 186.

[39] Borusiewicz Mirosław: *Nauka czy rozrywka?*…, s. 102.

[40] Folga-Januszewska Dorota: *Muzeologia, muzeografia, muzealnictwo*. „Muzealnictwo" 2006, nr 47, s. 11; Szczerski Andrzej: Kontekst, edukacja, publiczność – muzeum z perspektywy „nowej muzeologii". W: *Muzeum sztuki. Antologia*…, s. 338–339.



Debata Franciszek Józef – dobry czy zły cesarz?*, od lewej: prof. Michał Baczkowski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Kazimierz Karolczak (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), prof. Stanisław Grodziski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Waldemar Łazuga (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), dyr. MHK Michał Niezabitowski; pałac Pod Krzysztofory, sala Baltazara Fontany, 14 stycznia 2014 r., fot. Andrzej Janikowski*



Debata Franciszek Józef – dobry czy zły cesarz?*, 14 stycznia 2014 r., fot. Andrzej Janikowski*



Debata Franciszek Józef – dobry czy zły cesarz?*, 14 stycznia 2014 r., fot. Andrzej Janikowski*

tekst działalności muzeum, wykraczający poza mury gmachów muzealnych. Muzeum powinno przede wszystkim działać w kontekście miejsca, w którym się znajduje, i publiczności, do służenia której zostało powołane. Istotny był postulat instytucji żywej, działającej wobec i dla społeczeństwa, pozostającej w stałym dialogu z własnymi odbiorcami, skupionej nie na przekazywaniu wiedzy, ale na komunikacji[41]. Kilka lat temu w książce Niny Simon *Participatory Museum* została zdefiniowana idea muzeum partycypacyjnego. Autorka definiuje partycypację w instytucji kultury jako miejsce, w którym zwiedzający aktywnie współuczestniczy i współdziała w funkcjonowaniu muzeów, kreując przestrzeń, włączając się w realizacje muzealnych działań przez własne pomysły i idee[42]. Muzeum ożywione społeczną partycypacją tworzy przestrzeń do interpretowania świata na nowo, prowadzenia rozmowy i debaty, współtworzenia działań społeczeństwa i współuczestniczenia w nich. W takim ujęciu muzeum jest istotnym społecznie miejscem

[41] Vergo Peter: Introduction. In: *The New Museology*. Ed. Peter Vergo. London 2006, pp. 3–4; Szczerski Andrzej: Kontekst, edukacja, publiczność…, s. 335–337, 338; Borusiewicz Mirosław: *Nauka czy rozrywka?*…, s. 102, 103.

[42] Pater Renata: *W poszukiwaniu standardów edukacji muzealnej*. „Muzealnictwo" 2012, nr 53, s. 141, 142.

spotkania. Jak pisze Katarzyna Jagodzińska, muzeum to nie tylko zbiory, sposób ich prezentacji, program, muzealnicy, publiczność, gmach, to także jego lokalizacja oraz otoczenie, które podlega ciągłym zmianom, relacje, jakie nawiązuje z mieszkańcami, odbiorcami i samym miastem, to kontekst społeczny, ale także polityczny, czy też ekonomiczny[43]. Wizytówką nowoczesnego muzealnictwa stają się dzisiaj nie tylko wyszukane formy muzealnych gmachów, ale przede wszystkim otwartość na otoczenie, tj. odbiorców, muzealnych gości. Współcześnie muzeum przestało być formą elitarnego salonu, stało się instytucją egalitarną, w której dokonuje się proces komunikowania, a jego celem jest także integrowanie wokół muzeów społeczności lokalnych i wytwarzanie więzi społecznych. Muzeum otwarte ma ważną rolę w budowaniu nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego. Jest to w Polsce o tyle istotne, że nadal odczuwalny jest brak więzi społecznych, charakterystycznych dla rozwiniętego społeczeństwa obywatelskiego. Postawiona przez socjologa doc. Aleksandra Wallisa (1930–1984) diagnoza sprzed ponad 40 lat, mówiąca o braku silnych społeczno-przestrzennych struktur, większych niż rodzina i mniejszych niż społeczność całego miasta, jest niestety wciąż aktualna. Muzea mogą przyczynić się do wypełnienia tej luki, gdyż zapotrzebowanie na wspólne działanie jest dosyć duże[44]. W koncepcji muzeum otwartego ważna jest przestrzeń mediacji. Ten model instytucji przekształca muzeum w miejsca spotkania, zapraszające do zaangażowanego dialogu. Jego fundamentem jest spotkanie, którego efekt stanowi rozmowa. „Właściwy proces mediacji – zdaniem Jolanty Skutnik – zaczyna się dopiero w tym momencie, kiedy uczestnicy zechcą podzielić się doświadczeniami, emocjami, wrażeniami, pomysłami i intuicjami. (…) Wymiana, jaka za sprawą mediatora dokonuje się pomiędzy uczestnikami tego procesu, zbliża poszczególnych uczestników do wynegocjowanego wspólnego sądu”[45]. W klasycznym modelu komunikacji Roman Jakobson (1896–1982) zwraca uwagę, że podstawowym wymogiem dialogu jest na konieczność szczególnej zamiany ról między nadawcą i odbiorcą[46]. Muzea powinny być otwarte na słuchanie i dążyć w kierunku pracy z widzem, nie tylko pracy dla widzów. Najistotniejszą metodą jest tu dialog i dyskusja. Podstawowym kontekstem funkcjonowania muzeum jest relacja między nim a współczesnym miastem.

Muzea są istotną częścią krajobrazu kulturowego oraz ważnym elementem miejskich panoram[47]. Muzeum i miasto powiązane są wieloma nićmi, w tym wiąże je budowa więzi obywatelskich. We współczesnym świecie muzea powinny spełniać rolę miejskiego, lokalnego forum, stając się częścią agory. To właśnie miasto i jego mieszkańcy są najpełniejszymi odbiorcami działalności muzeum, a także uczestnikami wspomnianego wyżej forum. Muzeum-forum w ujęciu Hansa Beltinga, niemieckiego historyka oraz teoretyka sztuki, to obszar negocjacji różnych formuł sztuki, to miejsce debaty na temat tego, co dana lokalna społeczność jest skłonna zaakceptować jako sztukę, a co odrzucić. Prof. Piotr Piotrowski używa pojęcia muzeum krytyczne, które oznacza muzeum-forum zaangażowane w debatę publiczną, podejmujące ważne, a często także kontrowersyjne problemy, jakimi żyje dana społeczność, dotyczące zarówno jego historii, jak i współczesności. Wpisuje się ono w tzw. nową muzeologię[48]. Ostatnio pojawiło się pojęcie muzeum radykalnego, używane od czasu opublikowania w 2013 roku przez Claire Bishop książki pod takim tytułem. Muzea radykalne nie są zainteresowane w ogóle kategorią dzieła. Ich istotą jest stawianie pytań, dyskusja, krytyka zastanych układów, badanie samych siebie. Pod tym względem przypominają starożytne muzejony jako miejsce spotkań, biesiadowania filozofów, czyli forum wymiany idei, ulokowane w sprzyjającym otoczeniu. Na początku XXI wieku instytucja muzeum staje się miejscem użytecznym i używanym, traci urok świątyni na rzecz produktu kultury. Dawnego gościa muzeum zastąpił dzisiaj użytkownik[49]. Muzea przeistoczyły się z instytucji neutralnych ekonomicznie w centra przemysłów kulturowych i turystyki, często stymulujących rozwój ekonomiczny otoczenia.

Społeczna funkcja muzeum to także odbudowywanie kultury pamięci – muzeum pełni doniosłą rolę w budowaniu tożsamości lokalnej, w kształtowaniu tożsamości historycznej i narodowej. Pierre Nora, francuski historyk, przedstawiciel trzeciej generacji szkoły historiograficznej Annales, zajmujący się problematyką związaną z tożsamością i pamięcią, używa pojęcia epoka upamiętnienia także w kontekście instytucji muzealnych[50]. Muzea są miejscem, gdzie zaspokajany jest ogromny deficyt społeczny, powstający na styku tabloidyzacji i globalizacji, tj. deficyt kultury pamięci. Współcześnie zadaniem muzeów jest prowadzenie dialogu społecznego z perspektywy zgromadzonych dóbr kultury i historii. W ostatnich latach istotnie zmieniła się rola muzeów oraz sposób ich postrzegania przez opinię publiczną. Muzea odgrywają coraz bardziej znaczącą rolę opiniotwórczą. Koniec XX i pierwszą dekadę XXI wieku można określić czasem muzeów. Brytyjski socjolog Gordon Fyle pisze, że współczesny fenomen muzealny po-

[43] Jagodzińska Katarzyna: *Czas muzeów w Europie Środkowej*…, s. 22.

[44] Wallis Aleksander: *Socjologia i kształtowanie przestrzeni*. Warszawa 1971, s. 173; Mordyński Krzysztof: *Muzeum, gość i przestrzeń. Potrzeby muzealnych gości a funkcje i sposoby kształtowania poza ekspozycyjnej przestrzeni muzealnej*. „Muzealnictwo” 2012, nr 53, s. 105–106.

[45] Szeląg Marcin: *Przyszła rola edukacji muzealnej*…, s. 237; Skutnik Jolanta: Muzeum sztuki – przestrzeń edukacji. W: *Muzeum sztuki. Od Luwru do Bilbao*. Red. Maria Popczyk. Katowice 2006, s. 237, 239, 241–243. Szerzej o koncepcji spotkania w muzeum sztuki: Skutnik Jolanta: *Muzeum sztuki współczesnej jako przestrzeń edukacji*. Katowice 2008, s. 145–176.

[46] Jakobson Roman: *Poetyka w świetle językoznawstwa*. „Pamiętnik Literacki” 1960, nr 51/2, s. 431–473.

[47] Jagodzińska Katarzyna: *Czas muzeów w Europie Środkowej*…, s. 7.

[48] Piotrowski Piotr: *Muzeum krytyczne*…, s. 9, 45, 48–49, 75.

[49] Folga-Januszewska Dorota: *Muzeum*…, s. 85–87, 127.

[50] Traba Robert: *Epoka muzeów? Muzeum jako medium, muzeum jako moderator* [online]. Narodowe Centrum Kultury, I Kongres Muzealników Polskich, Łódź, 23–25 kwietnia 2015 r. [dostęp 19 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://kongresmuzealnikow.pl/abstrakty-i-zalozenia-programowe/.



Debata Co znaczy dzisiaj idea teatru narodowego*, od lewej: dr hab. Jacek Kopciński, Tomasz Kubikowski (Teatr Narodowy w Warszawie), Jan Klata (dyr. Narodowego Teatru Starego w Krakowie), prof. Dariusz Kosiński (Uniwersytet Jagielloński); pałac Pod Krzysztofory, sala Baltazara Fontany, 10 grudnia 2013 r., fot. Tomasz Kalarus*

wiązany jest z procesami określanymi jako postindustrialne, postkapitalistyczne lub postmodernistyczne. Ponadto stwierdza, że obecnie muzeum działa „w świecie sieci cyfrowych, szybkiego przepływu obrazów i artefaktów, urynkowienia kultury i masowej turystyki”[51]. W 1998 roku hiszpański historyk sztuki Jesús Pedro Lorente stwierdził, że muzea stały się „katedrami miejskiej nowoczesności”[52]. Już znacznie wcześniej Stanisław Lorentz (1899–1991) wskazywał, że muzea przejmują rolę ważnych ośrodków życia kulturalnego, którymi w przeszłości były kościoły i klasztory[53]. Na konferencji *Heritage First* w Atenach w marcu 2014 roku przewodniczący Międzynarodowej Rady Muzeów (ICOM) Hans-Martin Hinz stwierdził, że muzea są katedrami XXI wieku, podkreślając, że nadszedł „czas muzeów”. Warto w tym miejscu przytoczyć głos krytyczny wobec koncepcji muzeum otwartego i komercjalizacji tej instytucji. Jean Clair, historyk sztuki, długoletni dyrektor Musée Picasso w Paryżu, w swojej książce *Kryzys muzeów. Globalizacja kultury* pisze: „Muzeum-forum, muzeum otwarte. Ileż to napisano o tych równie mglistych, co hojnych formułach. Otwarte jak rana, której grozi infekcja? Jak miasto, które okupuje wojsko?”[54]. Clair nie odrzuca samego muzeum, ale raczej tęskni do jego utraconego kształtu, do samotności i ciszy, do elitarnych przyjemności, docenianych głównie przez miłośników sztuki[55]. Niechęć do tłumów w muzeum jest charakterystyczna dla stanowiska nadającego dziełom sztuki autonomiczną, sakralno-estetyczną wartość, reprezentuje je nie tylko Jean Clair, ale jego wyrazicielami byli również Paul Valéry (1871–1945), znany poeta i eseista francuski, wspomniany Theodor Adorno czy też Arnold Berleant, amerykański filozof[56]. W dobie, gdy zdecydowaną przewagę mają postulaty, by odchodzić od modelu muzeum jako templum na rzecz modelu forum, jest to stanowisko zdecydowanie mniej popularne. Pośrednie stanowisko w tej kwestii zajmuje Katarzyna Barańska z Uniwersytetu Jagiellońskiego, która pisze: „Niech muzea będą jednym i drugim, niech staną się miejscami, które – jak świątynie – przeznaczone będą do swoistego kultu: sztuki, wiedzy, myśli i wrażliwości ludzkiej oraz wartości (…). Lecz jeśli uznamy, że kapłanami w tym kulcie mogą być wszyscy na równych prawach, to muzeum stać się może forum wymiany myśli i prawdziwie humanistycznej edukacji. I do takiego po-

[51] Cyt. za: Jagodzińska Katarzyna: *Czas muzeów w Europie Środkowej*…, s. 22.

[52] Lorente Jesús Pedro: *Cathedrals of Urban Modernity. The First Museum of Contemporary Art, 1800–1930*. Farnham 1998, pp. 1, 15.

[53] Lorentz Stanisław: Filozofia muzeów. W: *Przeszłość przyszłości… Księga pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Lorentza w setną rocznicę urodzin*. Red. Andrzej Rottermund, Dorota Folga-Januszewska, Ewa Micke-Broniarek. Warszawa 1999, s. 9–10.

[54] Clair Jean: *Kryzys muzeów. Globalizacja kultury*. Przeł. Jan Maria Kłoczowski. Gdańsk 2009.

[55] *Ibidem*, s. 12–13.

[56] Popczyk Maria: Autorytet muzeum…, s. 47.



Debata Dzielnice Krakowa współcześnie – stagnacja czy rozwój?*, od lewej: prof. Jacek Purchla (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), dyr. MHK Michał Niezabitowski, Bogusław Kośmider (przewodniczący Rady Miasta Krakowa); pałac Pod Krzysztofory, sala Miedziana, 2 lutego2016 r., fot. Andrzej Janikowski*

dwójnego modelu w moim przekonaniu winniśmy dążyć za wszelką cenę"[57]. Podsumowując, w ciągu wieków muzea stanowiły źródło przyjemności, następnie wiedzy i wreszcie rozrywki oraz społecznej partycypacji. Na początku XXI wieku pełnią każdą z tych funkcji[58].

Krakowskie kolokwium jako przykład muzeum debaty, muzeum-forum stanowi ewenement na muzealnej mapie Polski, bowiem chociaż inne instytucje muzealne również organizują debaty i dyskusje, ale odbywa się to sporadycznie i nie na taką skalę, np. Muzeum Polin (cykl *O polskich Żydach szeptem i krzykiem*), Muzeum Śląskie, Muzeum PRL-u. W Krakowie innym ważnym miejscem debaty publicznej jest Międzynarodowe Centrum Kultury. Debaty *Krakowskiego kolokwium* są miejscem dialogu z historią, dialogu z mieszkańcami Krakowa, miejscem sporu, ale także w rezultacie wypracowania konsensusu. Debaty te skupiają się przede wszystkim na wątku lokalnym (Kraków), jednak zawsze w szerszym kontekście ogólnopolskim czy też globalnym. W nawiązaniu do stwierdzenia Doroty Folgi-Januszewskiej, że celem debat w muzeum jest integrowanie wokół niego społeczności lokalnych i wytwarzanie więzi społecznych, należy podkreślić, że jest to istotne zwłaszcza w takich społeczeństwach jak polskie, którego więzi społeczne zostały znacznie nadwyrężone przez procesy gwałtownej transformacji politycznej i ekonomicznej. Warto też zwrócić uwagę na to, że współcześnie muzea jako centra informacji o zbiorach przekształcają się w ośrodki współtworzenia informacji o relacjach między zbiorami a odbiorcami. Muzea coraz częściej przestają być medium, a stają się mediatorem, celem jest nie pokazanie obiektu, lecz poruszenie problemu[59]. Obecnie muzeum zamkniętej kolekcji wydaje się, zwłaszcza po ogłoszeniu koncepcji muzeum społecznego, anachronizmem. Debaty *Krakowskiego kolokwium* wpisują się w fenomen społeczeństwa obywatelskiego, otwartego[60]. Są świadectwem procesu przejścia muzeów z instytucji pasywnych (kolekcjonerskich, organizujących wystawy) do grupy instytucji aktywnie kształtujących i zmieniających środowisko społeczne i naturalne.

Wyzwaniem dla muzealnych debat *Krakowskiego kolokwium* są zagadnienia dotyczące współczesności i przyszłości Krakowa, aktualne problemy społeczne, ważne dla mieszkańców miasta, jak np. status i rola dzielnic pomocniczych Krakowa czy kwestia planu zagospodarowania przestrzennego miasta.

[57] Barańska Katarzyna: *Pożegnanie z edukacją*. „Muzealnictwo" 2010, nr 51, s. 52–53. Podobnie pisze Dorota Folga-Januszewska, zwracając uwagę, że obecnie jest rozpowszechnione przeciwstawienie muzeum polityczno-społecznego muzeum skupionemu na zbiorach, zwanym często tradycyjnym, zob. Folga-Januszewska Dorota: *Muzeum*…, s. 52.

[58] Jagodzińska Katarzyna: *Czas muzeów w Europie Środkowej*…, s. 27–28.

[59] Folga-Januszewska Dorota: *Muzeum*…, s. 8–9.

[60] Pietrzyk-Reeves Dorota: *Idea społeczeństwa obywatelskiego. Współczesna debata i jej źródła*. Wrocław 2004, s. 241–248.



Debata Przyszła Europa – laicka, chrześcijańska czy muzułmańska?*, od lewej: prof. Janusz A. Majcherek (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), dyr. MHK Michał Niezabitowski, dr Jarosław Flis (Uniwersytet Jagielloński), ks. Tadeusz Isakowicz-Zaleski; pałac Pod Krzysztofory, sala Miedziana, 5 kwietnia 2016 r., fot. Tomasz Kalarus*



Debata Przyszła Europa – laicka, chrześcijańska czy muzułmańska?*, 5 kwietnia 2016 r., fot. Tomasz Kalarus*

Zestawienie debat w ramach cyklu *Krakowskie kolokwium*

2011

18 stycznia – *Wyzwolenie czy zniewolenie?*
Paneliści: prof. Andrzej Chwalba (Uniwersytet Jagielloński), doc. Andrzej Kurz (Stowarzyszenie Kuźnica); prowadzący: Wojciech Czuchnowski („Gazeta Wyborcza"); Ulica Pomorska; frekwencja: 120 osób

1 marca – *Żołnierze Wyklęci. Bohaterowie czy bandyci?*
Paneliści: prof. Zdzisław Zblewski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Jacek Chrobaczyński (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie); prowadzący: Grzegorz Bernasik (Radio Kraków); Ulica Pomorska; frekwencja: 120 osób

13 kwietnia – *Czy Kraków potrzebuje Nowej Huty? – architektura*
Paneliści: dr inż. arch. Małgorzata Włodarczyk (Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego), dr arch. inż. Andrzej Lorek (Politechnika Krakowska); prowadzący: Grzegorz Bernasik (Radio Kraków); Dzieje Nowej Huty; frekwencja: 14 osób

23 sierpnia 2011 – *Nazizm i stalinizm – na szali zbrodni*
Paneliści: dr Marek Lasota (Instytut Pamięci Narodowej), Zbigniew Gluza (prezes Fundacji Ośrodka Karta); prowadzący: Grzegorz Bernasik (Radio Kraków); Ulica Pomorska; frekwencja: 80 osób

4 listopada – *Wojna to męska rzecz? II wojna światowa a emancypacja kobiet*
Panelistki: dr Anna Czocher (Instytut Pamięci Narodowej), dr Barbara Klich-Kluczewska (Uniwersytet Jagielloński); prowadząca: Gabriele Lesser (korespondentka „Die Tageszeitung" w Polsce); Fabryka Emalia Oskara Schindlera; frekwencja: 15 osób

12 grudnia – *13 grudnia racja stanu czy zdrada stanu? W 30. rocznicę wprowadzenia stanu wojennego*
Paneliści: prof. Kazimierz Kik (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), prof. Tomasz Gąsowski (Uniwersytet Jagielloński); prowadzący: Włodzimierz Knap („Dziennik Polski"); Fabryka Emalia Oskara Schindlera; frekwencja: 20 osób

2012

26 stycznia – *I przenieśli nam redakcję do Krakowa... Tygodnik krakowski czy warszawski – spór o tożsamość „Przekroju"*
Paneliści: red. Mieczysław Czuma, red. Roman Kurkiewicz; prowadzący: Miłosz Kozioł (TVP Kraków); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 28 osób

8 maja – *8 maja. Dzień zwycięstwa czy dzień klęski?*
Paneliści: prof. Bogdan Musiał (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Instytut Pamięci Narodowej), prof. Marek Kornat (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie); prowadzący: Piotr Semka („Uważam Rze"); Ulica Pomorska; frekwencja: 60 osób

25 maja – *„Mroczne" średniowiecze contra „jutrzenka" renesansu – pomiędzy stereotypem a prawdą historyczną*
Paneliści: dr hab. Marek Walczak (Uniwersytet Jagielloński), dr Marcin Starzyński (Uniwersytet Jagielloński), Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); prowadzący: Grzegorz Bernasik (Radio Kraków); Barbakan; frekwencja: 96 osób

4 czerwca – *Pamięć Holokaustu w Krakowie – obciążenie czy przyszłość?*
Paneliści: dr Edyta Gawron (Uniwersytet Jagielloński), Janusz Sepioł (senator RP), Ryszard Kotarba (Instytut Pamięci Narodowej); prowadzący: Dawid Hajok („Gazeta Wyborcza"); Apteka pod Orłem; frekwencja: 75 osób

12 czerwca – *„Chcemy być nowocześni" i co dalej? Problem z architekturą modernizmu lat 60. XX wieku w Krakowie*
Paneliści: dr arch. Małgorzata Włodarczyk (Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego), prof. Andrzej Wyżykowski (główny architekt miasta Krakowa, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego); prowadzący: Dawid Hajok („Gazeta Wyborcza"); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 24 osób

25 września – *Czy lekceważymy dziedzictwo Polskiego Państwa Podziemnego?*
Paneliści: dr Janusz Baster (Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie), dr Waldemar Grabowski (Instytut Pamięci Narodowej); prowadzący: Grzegorz Bernasik (Radio Kraków); Ulica Pomorska; frekwencja: 170 osób

23 października – *Czy dziedzictwo kulturowe Nowej Huty jest oczywiste?*
Paneliści: Mikołaj Kornecki (Obywatelski Komitet Ratowania Krakowa), dr Michał Wiśniewski (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Międzynarodowe Centrum Kultury); prowadzący: Grzegorz Bernasik (Radia Kraków); Dzieje Nowej Huty; frekwencja: 15 osób

20 listopada – *Co to jest sztuka Holokaustu?*
Paneliści: Anna Baranowa (Uniwersytet Jagielloński), Artur Tanikowski (Muzeum Historii Żydów Polskich w Warszawie), Maria Zientara (Muzeum Historyczne Miasta Krakowa); prowadząca: Justyna Nowicka (Radio Kraków); Fabryka Emalia Oskara Schindlera; frekwencja: 15 osób

2013

22 stycznia – *Romantycy kontra pozytywiści. Bić się czy się nie bić? W 150. rocznicę wybuchu powstania styczniowego*
Paneliści: prof. Michał Baczkowski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Jerzy Zdrada (Uniwersytet Jagielloński), prof. Henryk Żaliński (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie);

prowadzący: Piotr Legutko („Gość Niedzielny"); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 196 osób

19 marca – *Powinni powrócić czy zostać? Dylematy Polaków na emigracji w okresie tzw. odwilży*
Paneliści: prof. Kazimierz Wolny-Zmorzyński (Uniwersytet Jagielloński), dr Hubert Chudzio (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie); prowadzący: Grzegorz Bernasik (Radio Kraków); Ulica Pomorska; frekwencja: 29 osób

9 kwietnia – *Czy tylko Warszawa? W 70. rocznicę akcji Krüger*
Paneliści: prof. Tomasz Szarota (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk), prof. Grzegorz Ostasz (Politechnika Rzeszowska); prowadzący: Łukasz Wojtusik (Grupa Radiowa Agory); Ulica Pomorska; frekwencja: 55 osób

16 kwietnia – *Historia czy pamięć? Wokół misji muzeów czasów Zagłady*
Paneliści: dr Janusz Marszalec (Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku), Jan Ołdakowski (dyr. Muzeum Powstania Warszawskiego), Jacek Salwiński (zastępca dyr. MHK), prof. Krzysztof Zamorski (Uniwersytet Jagielloński); prowadząca: Jolanta Drużyńska (Radio Kraków); Fabryka Emalia Oskara Schindlera; frekwencja: 50 osób

21 maja – *Polski Piemont – Warszawa czy Kraków? W 150. rocznicę powstania styczniowego*
Paneliści: prof. Jerzy Zdrada (Uniwersytet Jagielloński), prof. Andrzej Chwalba (Uniwersytet Jagielloński), prof. Andrzej Szwarc (Uniwersytet Warszawski); prowadzący: Piotr Legutko („Gość Niedzielny"); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 158 osób

11 czerwca 2013 – *Wspólna nić? Dziedzictwo kulturowe chrześcijańskiego i żydowskiego Krakowa*
Paneliści: dr hab. Leszek Hońdo (Uniwersytet Jagielloński), prof. Zdzisław Noga (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie); prowadząca: Magdalena Drohomirecka (TVP Kraków); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 25 osób

3 października – *Barbaricum czy Christianitas? O tożsamości współczesnej Europy i jej średniowiecznych korzeniach*
Paneliści: bp dr hab. Grzegorz Ryś (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II), prof. Karol Modzelewski (Polska Akademia Nauk); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); Rynek Podziemny; frekwencja: 180 osób

15 października – *Z Napoleonem czy przeciwko niemu? Dylematy Polaków na początku XIX w. W 200. rocznicę śmierci ks. Józefa Poniatowskiego*
Paneliści: dr hab. Małgorzata Karpińska (Uniwersytet Warszawski), dr Andrzej Nieuważny (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), prof. Michał Baczkowski (Uniwersytet Jagielloński); prowadzący: Piotr Legutko („Gość Niedzielny"); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 114 osób

10 grudnia – *Co znaczy dzisiaj idea teatru narodowego?*
Paneliści: Tomasz Kubikowski (Teatr Narodowy w Warszawie), Jan Klata (dyr. Narodowego Teatru Starego w Krakowie), prof. Dariusz Kosiński (Uniwersytet Jagielloński); prowadzący: dr hab. Jacek Kopciński (red. nacz. miesięcznika „Teatr"); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 94 osób

2014

14 stycznia – *Franciszek Józef – dobry czy zły cesarz?*
Paneliści: prof. Stanisław Grodziski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Kazimierz Karolczak (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), prof. Waldemar Łazuga (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), prof. Michał Baczkowski (Uniwersytet Jagielloński); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 156 osób

28 stycznia – *Czy Kraków zdał egzamin? O postawach krakowian w latach 1939–1945*
Paneliści: dr Krystyna Samsonowska (Uniwersytet Jagielloński), dr hab. Łukasz Tomasz Sroka (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie); prowadzący: Piotr Legutko („Gość Niedzielny"); Fabryka Emalia Oskara Schindlera; frekwencja: 50 osób

25 lutego – *Bohater czy bandyta? Mjr Józef „Ogień" Kuraś w ocenie historyków polskich i słowackich*
Paneliści: prof. Andrzej Essen (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), dr Maciej Korkuć (Instytut Pamięci Narodowej, Akademia Ignatianum w Krakowie); prowadzący: Grzegorz Bernasik (Radio Kraków); Ulica Pomorska; frekwencja: 85 osób, debata towarzysząca wystawie czasowej *Krakowscy Wyklęci*

18 marca – *Nowa Huta 1988. Zapomniana wiosna niepodległości?*
Paneliści: prof. Antoni Dudek (Uniwersytet Jagielloński), prof. Wojciech Polak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 73 osoby

15 kwietnia – *Zamach na Andrzeja Potockiego w 1908. Przeszłość i przyszłość stosunków europejskich*
Paneliści: prof. Marek Kornat (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk), dr hab. Łukasz Tomasz Sroka (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie); prowadzący: Michał Niezabitowski, (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 93 osoby

13 maja – *Kraków w koronie gwiazd dwunastu. 10-lecie miasta w Unii Europejskiej – bilans zysków i strat*
Paneliści: prof. Andrzej Chwalba (Uniwersytet Jagielloński), dr Jarosław Flis (Uniwersytet Jagielloński); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 27 osób

10 czerwca – *Austria, Prusy czy Rosja. Polonia, kędy droga? O wyborach Polaków w 1914 roku*
Paneliści: prof. Tomasz Gąsowski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Krzysztof Kawalec (Uniwersytet Wrocławski), prof. Waldemar Łazuga (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Po-

znaniu); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 64 osoby

6 sierpnia – *Pierwsza Kompania Kadrowa – między mitem a czynem*

Paneliści: prof. Jacek Majchrowski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Jan Rydel (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 128 osób

16 września – *Wrzesień 1939. Czy tej klęski mogliśmy uniknąć?*

Paneliści: prof. Tomasz Gąsowski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Krzysztof Kawalec (Uniwersytet Wrocławski), prof. Waldemar Łazuga (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 64 osoby

21 października – *Czwarty rozbiór Polski? Sprawa polska na kongresie wiedeńskim 1814–1815*

Paneliści: prof. Michał Baczkowski (Uniwersytet Jagielloński); dr Andrzej Nieuważny (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 114 osób

4 listopada –*Zachód czy Wschód? O historycznych korzeniach i znaczeniu Europy Środkowej*

Paneliści: prof. István Kovács (Instytut Historii Węgierskiej Akademii Nauk), prof. Jan M. Piskorski (Uniwersytet Szczeciński); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); Rynek Podziemny; frekwencja: 100 osób

18 listopada – *Bieda galicyjska. Mit czy prawda historyczna?*

Paneliści: prof. Krzysztof Zamorski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Kazimierz Karolczak (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 128 osób

16 grudnia – *Hołd pruski 1525 r. Sukces czy porażka Polski?*

Paneliści: prof. Zdzisław Noga (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), dr hab. Michał Ferenc (Uniwersytet Jagielloński); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 72 osoby

2015 (do połowy roku)

3 marca – *Rozwój czy rozrost? Debata o metropolitalnym znaczeniu Krakowa w 100. rocznicę połączenia Podgórza i Krakowa*

Paneliści: prof. Kazimierz Karolczak (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), prof. Jacek Purchla (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński), prof. Zygmunt Ziobrowski (Instytut Rozwoju Miast); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 143 osoby

24 marca – *Wolne czy zniewolone miasto Kraków? W 200. rocznicę powstania Rzeczypospolitej Krakowskiej*

Paneliści: prof. Michał Baczkowski (Uniwersytet Jagielloński), dr Władysław Pęksa (Uniwersytet Jagielloński); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 63 osoby

16 kwietnia – *Władze samorządowe Krakowa w okresie staropolskim – obywatele czy oligarchowie?*

Paneliści: prof. Zdzisław Noga (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), dr Marcin Starzyński (Uniwersytet Jagielloński), prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 69 osób

19 maja – *Wizja Polski Józefa Piłsudskiego kontra Romana Dmowskiego. W 80. rocznicę śmierci Marszałka Piłsudskiego*

Paneliści: prof. Janusz Cisek (Uniwersytet Jagielloński), prof. Krzysztof Kawalec (Uniwersytet Wrocławski); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 59 osób

2 czerwca – *Gorsza płeć? Kobieta w mieście na przestrzeni dziejów*

Paneliści: dr Barbara Klich-Kluczewska (Uniwersytet Jagielloński); prof. Łukasz Sroka (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie); prowadzący: Michał Niezabitowski (dyrektor MHK); pałac Pod Krzysztofory; frekwencja: 58 osób

Bibliografia

Adorno Theodor W.: Muzeum Valéry Proust: W: *Muzeum sztuki. Antologia*…, s. 91–104

Arendt Hannah: *Kondycja ludzka*. Przeł. Anna Łagodzka. Warszawa 2000

Artyści o sztuce. Od van Gogha do Picassa. Wybór i oprac. Elżbieta Grabska, Hanna Morawska. Warszawa 1969

Barańska Katarzyna: *Pożegnanie z edukacją*. „Muzealnictwo" 2010, nr 51, s. 48–54

Borusiewicz Mirosław: *Nauka czy rozrywka? Nowa muzeologia w europejskich definicjach muzeum*. Kraków 2012

Chorąży Ewa, Konieczka-Śliwińska Danuta, Roszak Stanisław: *Edukacja historyczna w szkole – teoria i praktyka*. Warszawa 2009

Clair Jean: *Kryzys muzeów. Globalizacja kultury*. Przeł. Jan Maria Kłoczowski. Gdańsk 2009

Das Herkunftsworterbuch. Etymologie der deutsch Sprache. Hrsg. Gunter Drosdowski. Manheim–Vien–Zurich 1989

Folga-Januszewska Dorota: *Muzeologia, muzeografia, muzealnictwo*. „Muzealnictwo" 2006, nr 47, s. 11–16

Folga-Januszewska Dorota: *Muzeum: fenomeny i problemy*. Kraków 2015

Gluziński Wojciech: *U podstaw muzeologii*. Warszawa 1980

Habermas Jürgen: *Teoria działania komunikacyjnego*. T. 1. *Racjonalność działania a racjonalność społeczna*. Przeł. Andrzej Maciej Kaniowski. Warszawa 1999

Jagodzińska Katarzyna: *Czas muzeów w Europie Środkowej. Muzea i centa sztuki współczesnej (1989–2014)*. Kraków 2014

Jakobson Roman: *Poetyka w świetle językoznawstwa*. „Pamiętnik Literacki" 1960, nr 51/2, s. 431–473

Kampka Agnieszka: *Debata publiczna. Zmiany społecznych norm komunikacji*. Warszawa 2014

Kopaliński Władysław: *Słownik mitów i tradycji kultury*. Warszawa 1993

Krajewski Marek: Od muzeum publicznego do muzeum publiczności. W: *Muzeum jako świetlany przedmiot pożądania*. Red. Jarosław Lubiak. Łódź 2007, s. 51–64

Legutko Piotr: *Sztuka debaty czyli jak się nie dać*. Kraków 2009

Linde Samuel Bogumił: *Słownik języka polskiego*. T. 3. Lwów 1857

Lorente Jesús Pedro: *Cathedrals of Urban Modernity. The First Museum of Contemporary Art, 1800–1930*. Farnham 1998

Lorentz Stanisław: Filozofia muzeów. W: *Przeszłość przyszłości… Księga pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Lorentza w setną rocznicę urodzin*. Red. Andrzej Rottermund, Dorota Folga-Januszewska, Ewa Micke-Broniarek. Warszawa 1999, s. 9–24

Majewski Piotr: *Muzeum jako instytucja komunikacji społecznej* [online]. Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów [dostęp 19 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://nimoz.pl/pl/wydawnictwa/warto-przeczytac-1/artykuly/muzeum-jako-instytucja-komunikacji-spolecznej

Mielczarski Cyprian: *Sofiści i polityka. Antyczne źródła liberalizmu europejskiego*. Warszawa 2010

Mordyński Krzysztof: *Muzeum, gość i przestrzeń. Potrzeby muzealnych gości a funkcje i sposoby kształtowania poza ekspozycyjnej przestrzeni muzealnej*. „Muzealnictwo" 2012, nr 53, s. 102–108

Muzeum – przestrzeń otwarta? Wystąpienia uczestników szóstego sympozjum problemowego Kongresu Kultury Polskiej, 23–25.09.2009 / moderator Andrzej Rottermund. Warszawa 2010

Muzeum przyszłości. Rozmowa z prof. Andrzejem Rottermundem, historykiem sztuki, muzeologiem, dyrektorem Zamku Królewskiego w Warszawie. Rozmowę przeprowadziła Magdalena Jarco. „Wprost" 1999, nr 36, s. 62–63

Muzeum sztuki. Od Luwru do Bilbao. Red. Maria Popczyk. Katowice 2006

Pater Renata: *W poszukiwaniu standardów edukacji muzealnej*. „Muzealnictwo" 2012, nr 53, s. 134–143

Pietrzyk-Reeves Dorota: *Idea społeczeństwa obywatelskiego. Współczesna debata i jej źródła*. Wrocław 2004

Piotrowski Piotr: *Muzeum krytyczne*. Poznań 2011

Popczyk Maria: Autorytet muzeum w dobie muzeum otwartego. W: *Muzeum – przestrzeń otwarta? Wystąpienia uczestników szóstego sympozjum problemowego Kongresu Kultury Polskiej, 23–25.09.2009 / moderator Andrzej Rottermund.* Warszawa 2010,s. 43–50

Reale Giovanni: *Historia filozofii starożytnej*. T. 1. *Od początków do Sokratesa*. Przeł. Edward Iwo Zieliński. Lublin 1993

Romantycy kontra pozytywiści. Bić się czy się nie bić? [zapis debaty]. W: *W bój lećmy zwyciężać… W 150. rocznicę powstania styczniowego*. Kraków 2013, s. 31–49

Rottermund Andrzej: *Problemy muzealnictwa w świecie współczesnym*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego Opuscula Musealia" 1991, t. 5, s. 27–38

Sedlmayr Hans: Muzeum. W: *Muzeum sztuki. Antologia*. Wstęp i red. Maria Popczyk. Kraków 2005, s. 47–51

Skutnik Jolanta: Muzeum sztuki – przestrzeń edukacji. W: *Muzeum sztuki. Od Luwru do Bilbao*…, s. 236–245

Skutnik Jolanta: *Muzeum sztuki współczesnej jako przestrzeń edukacji*. Katowice 2008

Słownik łacińsko-polski. Red. Marian Plezia. T. 1. Warszawa 1998

Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów. Red. Jerzy Bralczyk. Warszawa 2008

Szczerski Andrzej: Kontekst, edukacja, publiczność – muzeum z perspektywy „nowej muzeologii". W: *Muzeum sztuki. Antologia*…, s. 335–344

Szeląg Marcin: *Przyszła rola edukacji muzealnej w Polsce*. „Muzealnictwo" 2009, nr 50, s. 234–242

Traba Robert: *Epoka muzeów? Muzeum jako medium, muzeum jako moderator* [online]. Narodowe Centrum Kultury, I Kongres Muzealników Polskich, Łódź, 23–25 kwietnia 2015 r. [dostęp 19 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://kongresmuzealnikow.pl/abstrakty-i-zalozenia-programowe/

Uniwersalny słownik języka polskiego. Red. Stanisław Dubisz. Warszawa 2003

Vergo Peter: Introduction. In: *The New Museology*. Ed. Peter Vergo. London 2006, pp. 1–5

Wallis Aleksander: *Socjologia i kształtowanie przestrzeni*. Warszawa 1971

Żygulski Zdzisław jun.: *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*. Warszawa 1982

The Kraków colloquy – a place of public debate

There is still a stereotype of the museum as an unattractive conservative institution that derives energy only from the past. A place that is fundamentally unfriendly and closed and isolates the visitor from exhibits so much that it puts thick felt slippers on his shoes. At the end of the 20th century, in contrast to the image of a museum-sanctuary, we saw the beginning of tendencies to "de-musealise" the museum and to transform it into a place of entertainment and fun – a place of event activity in the field of the spare time industry. Another visible tendency is the conception of a museum-forum – an open museum belonging to the audience, an example of which is *The Kraków colloquy*. It is a cycle of debates of the Historical Museum of the City of Kraków on important topics concerning the history and modernity of Kraków, which was initiated in 2011. Its name derives from the Latin word *colloquium* (conversation). These discussions are addressed primarily to city inhabitants, inviting them to meetings and conversations. They are a place of dialogue with history, dialogue with Kraków inhabitants – a place of dispute, but also consensus. These debates focus primarily on the local topic (Kraków), but it is always a national or global topic in a broader context. According to Prof. Piotr Piotrowski, museums should fulfil the role of a local urban forum, becoming a part of the agora. A similar opinion is expressed by Prof. Dorota Folga-Januszewska, who suggests that the aim of debates in the museum is to integrate local communities around it and establish social bonds. This is important particularly in societies like the Polish one, which was considerably impaired by processes of deep political and economic transformation. Museums increasingly often turn from a medium into a mediator – their aim is to bring up a problem rather than show an object. Today the museum of a closed collection seems to be an anachronism, particularly after the concept of a social museum was proclaimed.

Debates under *The Kraków colloquy* become a part of the phenomenon of an open society – civil society. They are a testimony to the process of transition of museums from passive institutions collecting items and organising exhibitions to a group of institutions that actively shape and change the social and natural environment. *The Kraków colloquy* proves that the museum is an institution open to the environment. Among participants in debates there are well-known representatives of the world of Kraków's science and culture and the most important Polish scientific centres. These events contribute to the creation of civil awareness and identity and social inclusion and sometimes are a sort of social therapy – e.g., in post-totalitarian states affected by a social trauma (settlement of the past, discovery of white stains of history). Moreover, these debates popularise the current state of historical knowledge, often updating the general view known from school or even academic handbooks. Most debates are held in an iconographic scenery referring to the topic of the discussion.

Debates held as a part of *The Kraków colloquy* in the Museum have been attended by more than 100 panellists. Most of them are academic employees, and more than half of them are professors. Well-known figures of public life also participated in debates. As an example of a museum-debate or a museum-forum, *The Kraków colloquy* responds to the demand for a living institution acting for and towards society, which maintains constant dialogue with its own recipients and focuses on communication rather than passing of knowledge. Today the museum is no longer the salon for elites – it has become an egalitarian institution in which the communication process takes place in order to integrate local communities around museums and establish social bonds. The open museum plays an important role in the creation of a modern civil society. *The Kraków colloquy* is a rarity on the map of Polish museums – although debates and discussions are held also in other museums, they are organised sporadically and not on such a large scale, e.g., Polin – Museum of Polish Jews (series *About Polish Jews by whisper and shout*), the Silesian Museum, the Museum of the People's Republic of Poland.